

PAPER DETAILS

TITLE: SINEMA FILMLERİNDE ESTETİK ÖZNEYİ YABANCILASMA YABANCILASTIRMAK:
NIGHT CRAWLER FILMİNDE YABANCILASTIRMA ETKİSİ

AUTHORS: Selçuk ULUTAS

PAGES: 1012-1043

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/769477>

SİNEMA FİMLERİNDE ESTETİK ÖZNEYİ YABANCILAŞMAYA YABANCILAŞTIRMAK: NIGHT CRAWLER FİLMİNDE YABANCILAŞTIRMA ETKİSİ

Selçuk Ulutaş*

ÖZET

Yabancılaşma; felsefe, sosyoloji ve psikolojinin kullandığı anahtar kavramlardan birisidir. Bu kavramın sanat alanında estetik öznenin sanat eserine katılımını kontrol etmek için yabancılaştırma etkisi (Verfremdung) kavramına dönüştüğü bilinmektedir. Sanatçılar 'özdeşleşme' olarak tanımlanan estetik katılımın yarattığı etkinin tam tersini yabancılaştırma ile yaratmak ve estetik özneye bir fenomenle ilgili kuvvet uygulamak istemektedirler. Sinemada ise bir fenomene izleyicinin yabancılaştırılması için anlatıların, öykü ve söylemlerinin, buna göre tasarlandığı gözlemlenmektedir. Eserin tasarım aşamasında yabancılaştırma etkisi ile ilgili bilinen pek çok stratejiden söz etmek mümkündür. Ancak bilinen ve özellikle biçimsel olarak ortaya koyulan stratejiler dışında da sinemada yönetmenlerin yabancılaştırma etkisi geliştirmek adına yeni stratejiler üretmeleri için potansiyel olarak sınırsız olanağı bulunmaktadır. Bu çalışma yabancılaşmanın olumsuz kabul edilen etkilerine karşı estetik öznenin yabancılaştırılmasını amaçlayan 'Night Crawler' isimli sinema filmini incelemektedir. Çalışmanın amacı sinemada da sıkça karşılaşılan estetik özdeşleşmenin dışında yabancılaştırma kuramı ile ilgili bilinen temel biçimsel unsurların ötesinde yeni yabancılaştırma stratejilerinin özellikle salt biçimin dışında oluşturulup oluşturulamayacağının ortaya konulmasıdır. Bu nedenle ele alınan 'Night Crawler' isimli film kendi ontolojik bağlamında karakter yaratımı, eylemler ve olaylar çerçevesinde incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda filmin biçimsel unsurların dışında tinsel bir varlık olarak yabancılaştırma etkisi ürettiği ortaya konulmaktadır. Bu bağlamda çalışma 'Night Crawler' isimli filmi ontolojik analiz yöntemi ile incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Yabancılaşma, Verfremdung Yabancılaştırma, Özdeşleşme, Katharsis, Gestus, Estetik özne, Estetik Katılım, Sinema.

* Dr. Öğr. Üyesi Selçuk ULUTAŞ, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4804-0565>
Makale Gönderim Tarihi: 11.03.2019 -Makale Kabul Tarihi: 01.07.2019

ALIENATING THE ALIENATION OF THE SUBJECT IN THE CİNEMA MOVIES: THE EFFECT OF ALIENATION ON THE FILM OF NIGHT CRAWLER

ABSTRACT

Alienation is one of the key concepts used by philosophy, sociology and psychology. It is known that this term turns into the effect of alienation (Verfremdung) in order to control the participation of the subject to the piece of art. The artists desire to create the opposite of the effect that aesthetical participation creates defined as 'identification' and they want to apply force to the aesthetical subject related a phenomenon. It is observed in cinema that the narrations, story and discourses which are told so that the watcher is alienated to a phenomenon. It is possible to mention about numerous strategies related to the effect of the work on alienation in the design phase. Except for the known strategies, however, the cinema directors have the potential of producing new strategies in order to develop the effect of alienation. This study analyzes the example of 'Night Crawler' which aims to alienate to aesthetical subject against the effects of alienation, which are regarded as negative. The aim of the study is to reveal whether new alienation strategies can be created in connection with the content especially beyond the basic formal elements about the theory of alienation besides the aesthetic identification which is frequently encountered in cinema. For this reason, the film 'Night Crawler' has been examined in the context of character creation, actions and events in its ontological context. As a result of this study, it is revealed that the film produces an alienating effect as a spiritual being outside the formal elements. In this context, the study examines the film called 'Night Crawler' by ontological analysis method.

Keywords: Alienating, Verfremdung Alienation, Identification, Katharsis, Gestus, Aesthetical subject, Aesthetical Participation, Cinema.

GİRİŞ

Sinema filmleri diğer tüm sanat eserleri gibi toplumsal alanda insanlar tarafından yorumlanabilecek fenomenlerle ilgili gerçeklikler üretmektedir. Bu gerçeklikleri üretebilmek için yönetmenlerin çeşitli bakış açılarında gezindikleri veya tek bir bakış açısında sabitlendiği bilinmektedir. Bu bağlamda sinema filmlerinde işlenen herhangi bir konu diğer taraftan sosyoloji, psikoloji, felsefe veya diğer bilim dalları tarafından da ele alınmaktadır. Çalışmada incelenen Night Crawler isimli film ise sosyoloji ve iletişim çalışmalarında karşılaştığımız medya ürünlerinin metalaşması ile sosyoloji, felsefe ve psikolojinin incelediği yabancılaşma konularını anlatısının omurgasına yerleştirmektedir. Diğer bir ifade ile film medya ürünlerinin metalaşması ile yabancılaşma üzerine sinema imgeleri üretmektedir.

Yabancılaşma kavramı felsefe tarihinin en kapsamlı tartışmalarından birisine sahne olurken, kapitalist sistem içinde yaşanan pek çok şeyi anlatabilmek için de düşünürler tarafından sıkça kullanılmaktadır. Marx, kendi felsefi mimarisi kapsamında ele aldığı ve geliştirdiği yabancılaşma kavramını ilkin dinler üzerinden değerlendirmektedir. İnsanın özyabancılaşmasının kutsal biçimlerine değinen düşünür, kutsal olmayan biçimlerinin ortaya koyulmasının ise tarih ile birlikte felsefenin görevi olduğunu söyler.¹ Marx en genel düzeyde yabancılaşma kavramını insanın kendi etkinliğinin ve emeğinin ürünlerine, emeğin kendisine, doğaya, kendine, öteki insanlara yabancılaşma olarak farklı eserlerinde sınıflandırmaktadır (2013).

¹Kutsalın dışında kalan alanda Marx için özel mülkiyet ve nesnelerin temellükü en önemli yabancılaşma nedenidir. İşçi ne kadar çok nesne üretirse o kadar az nesneye sahip olabilir. Kapitalist sistemin oluşturduğu bu düzen içinde işçi kendi ürünü olan sermayenin egemenliği altına girmiştir. İşçinin kendi nesnesi içinde yabancılaşması olarak tanımlanan bu olguya göre işçi ne kadar çok üretirse o denli az tüketecek durumda kalmakta, değer ürettikçe kendi değeri düşmekte, ürünü ne kadar biçimli ve uygarsa işçi tam tersi görülmekte, iş ne kadar güçlüyse işçi bi o kadar güçsüz kalmakta, ürün ne kadar büyük bir akıl işiyse işçi akıldan tam tersi uzaklaşmakta ve doğanın kölesi durumuna gelmektedir. Kapitalist sistem emek ve üretim arasındaki dolaysız ilişkiyi gizlemektedir. Bunun sonucunda emeğin özündeki yabancılaşma da gizlenir (Marx 1976: 62-65).

Bu çalışma, yabancılaşma kavramını medya metinlerinin metalaşması bağlamında sinema imgelerine dönüştüren Night Crawler filmini bir tasarım olarak estetik öznenin esere katılımı bağlamında ele almaktadır. Bu noktada özdeşleşme (özdeşleyim) teorisi ve yabancılaştırma teorileri temel çıkış noktası olup filmin tasarımı ile estetik özne yani alımlıyıcıda ne gibi bir etki yaratılmaya çalışıldığı araştırılacaktır. Bu araştırmada temel, filmin ontolojik açıdan tinsel bir varlık olarak ortaya çıkmasıdır. Bu tinsel varlık bir tasarımı ifade eder. Filmi tasarlayan kişi (veya ekibin) alımlayıcı öznenin estetik katılımını, filmin anlamlar dünyası içinde nasıl yarattıklarını ortaya çıkarmak çalışmanın temel amacıdır. Yabancılaştırma ile ilgili tiyatro ya da sinemada biçimle ilgili üretilen etkinin dışında filmin tinselliği bağlamında karakter yaratımı, eylemler, olaylar üzerinden de doğrudan biçimle ilgili olmayan çeşitli yabancılaştırma stratejilerinin üretilebileceğinin ortaya konulması da çalışmanın amaçları arasındadır. Diğer taraftan bu amaca ulaşmak için Brecht'in bakış açısına başvurulmaktadır. Böylelikle bir sinema filminde öznenin estetik katılımının tasarlanan bir durum olduğu da iddia edilmektedir. Tüm bunların ortaya konulması için ise ontolojik analiz yöntemi tercih edilmektedir.

Sanat eseri olarak sinema filmleri bir objektivasyondur². Bu durumda sinema filmleri için de tinsel ve maddi (irreel ve reel) iki tabakadan söz etmek mümkündür. Hartmann, bir objektivasyonun tinsel tabakasının verili (a priori) olduğunu belirtir. Yani sanatçının düşünce, duygu ve tasarımı zihinsel bir unsur olarak maddi tabakadan önce gelir ve onun bir biçime ulaşmasının ana ve öncü nedenidir. Bu sebeple nesne olarak var olan sanat eseri için; verili olan tinselliğin özel bir maddeye veya nesneye dönüşmesi şeklinde bir ifade kullanmak mümkündür (Hartmann 2010). Çalışmada incelenen filmin ise ontolojik analiz yöntemiyle öncelikle nesne yapısı değerlendirilmiştir. Nesne yapısını oluşturan

²Objektivasyon kelimesinin Türkçe karşılığı nesneleşmedir. Ancak bu nesneleşme doğadaki kendinde varlığın nesneleşmesinden farklı görülmektedir. Kendinde varlığın nesneleşmesi objektion olarak tanımlanır. Objektivasyon ise özel bir nesneleşme olarak tinsel bir yapının nesneye dönüştürülmesini tanımlar çalışmada bu nedenle nesneleşme kavramı yerine objektivasyon kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

öğeler görsel ve işitsel iki tabakadan oluşmaktadır. Kompozisyon, ışık, renk gibi görselliğin varoluşunu belirleyen unsurların yanı sıra diyaloglar ve müzik gibi işitsel öğeler ile montaj da eserin bir varlık olarak belirmesini, anlam ve duyguların oluşmasını sağlar. Çalışmada maddi tabakanın ve biçimin ortaya koyduğu tinsellik çözümlenerek yönetmen tarafından tasarlanan estetik katılım tespit edilmek istenmektedir.

Ontolojik analiz sanat eseri ve bilgi ilişkisi çerçevesinde eserde bilginin bir varlık olarak nasıl belirlendiğini anlamak için tercih edilmektedir. Sanat eserlerinin amaçları bilgi vermek olmasa bile bilgi nesnesi olmaları nedeniyle estetik bir varlık olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada ise filmin tüm varlığı üzerine değil filmdeki yabancılaşma temasının bilgi nesnesine nasıl dönüştürüldüğü üzerine yoğunlaşmaktadır. Bunun için filmin tüm maddi yapısı bir metin olarak görülmektedir. Ortaya çıkarılan içerik ve maddi yapı arasındaki ilişki değerlendirilmekte ve yaratılan anlamlar ve duygular için tercih edilen estetik stratejiler belirlenmektedir. Bunun sonucunda yabancılaşma temasının nasıl objektive edildiği ortaya konulmaktadır.

Her estetik olay, bir süje-obje bağıllığına dayanır diyen Tunalı, bir yanda estetik kaliteleri ile bir estetik objeye dikkat çekerken, diğer taraftan bu objeye bütünüyle yönelmiş ve onu estetik olarak algılayan, ondan zevk alan bir süjeden yani estetik öznenen bahseder. Estetik objenin bu sebeple iki evreni olduğu belirtilmektedir. Evrenlerden birisi bir tasarım olarak alımlayıcının eseri nasıl algıladığı ile ilgilidir. Diğeri ise sanatçının evreni yani ifade etmek istediği diğer bir ifade ile tasarladığıdır (1983: 7). Çalışmada alımlayıcı evrenini değil tasarım evrenini ele almaktadır. Bu sebeple filmin varoluşu kapsamında tasarlanan estetik katılımın ortaya çıkarılması noktasında ontolojik analiz ile estetik öznenin konumlandırılmaya çalışıldığı bağlam belirlenmiştir. Çalışma bu açıdan Brecht'in yabancılaştırma kuramı etrafında filmde üretilen yeni stratejilere de ontolojik açıdan odaklanır. Bilimsel saflık, mesel çalışması, gestus, epizotik anlatım, tarihselleştirme şeklinde karşımıza çıkan yabancılaştırma etkisinin filmdeki

varlık durumları filmin maddi katmanları üzerinden incelenmektedir. Böylelikle estetik katılımın yabancılaştırma üzerinden nasıl tasarlandığı çalışmada tartışılmaktadır.

1. YABANCILAŞMA KURAMI

Hegel tinin kendi kendisi ile yaptığı sonu gelmez bir kavgadan söz eder ve tinin istediği şeyin kendi kavramına ulaşmak olduğunu vurgular. Bu istek tam olarak karşılanamaz çünkü onu kendisinden saklayan yine kendisidir ve bu durum Hegel felsefesinde yabancılaşmanın temeli olarak görülür (2014: 158). Bu sebeple Hegel, öznenin içsel farklılaştırma hareketini bilincin bir tin olarak kendini fark etmesi şeklinde tanımlar. Bu durum öznenin, kendisinin ve dış dünyanın farkına varmasıdır. Bilinç ilk olarak doğayla uyum içerisinde. Bilinç ne zaman kendisini doğadan bağımsız görür ve onu öteki olarak tanımlar, o zaman Hegel'in tanımıyla ilk olumsuzlama yani yabancılaşma süreci başlamaktadır. Yabancılaşma kavramını ilk kullanan düşünürlerden Hegel için kavram 'başkası durumuna geçmek' veya 'başkası olmak', daha açık bir ifade ile 'bir özne olmak' anlamına gelmektedir. Bu durum düşünür tarafından bilincin doğa halinden yani kendi beninden sıyrılması şeklinde açıklanmaktadır. Hegel felsefesinde karşımıza çıkan öteki kavramı ile yabancılaşma arasında özel bir birliktelik söz konusudur. Bu birliktelikte ötekilik kendisine yabancılaşmış ben olarak tanımlanmakta ve öznenin kendisini gerçekleştirme bağlamında ötekiliğe yayılma ve kendisini yabancılaşmadan kurtarma süreçleri olarak görülmektedir. Bu yabancılaşma tanımı benin sadece kendi kendine yabancılaşmasını anlatır. Bu durum öteki ile birleşmenin yolunu açan bir felsefi düşüncenin başlangıcıdır (Akt. Falzon 2001, Timuçin 2005: 354, Callinicos 2013: 90).

Sosyal bilimlerde pek çok fenomenin açıklanması için kullanılan ve hatta edebiyat ve diğer sanatlarda da tematik olarak kullanılan yabancılaşma kavramı Hegel felsefesinin popüler olduğu dönemde belirginleşmeye başlamış ve

günümüze kadar pek çok düşünürün önemli katkıları ile gelişme göstermiştir. Bu katkılardan en kapsamlısı elbette Marx'ındır. Marx'ın bu kavramda faydalandığı diğer bir referans isim de Feuerbach tır. Her ne kadar günümüzde kullanıldığı anlamıyla yabancılaşma Hegel felsefesinin bir ters yüz edilmesi olarak okunsa bile pek çok başka düşünüründe bu referansla yabancılaşmayı tanımladığı bilinmektedir.

Düşünürlerden bir kısmı yabancılaşmanın kanıtlarını eski uygarlıklardan modern toplumlara kadar insanlık tarihinin pek çok aşamasında gördüklerini ifade etmektedirler. Bu nedenle yabancılaşma ile ilgili fikirler insanlığın tarihi sürecinde karşılaşılan pek çok sorunla ilişkilendirilmektedir. Bu düşünürlerden Feuerbach (2008: 192-240) ise yabancılaşmayı tanrı imgesi bağlamında değerlendirir ve bu imgenin etkisi ile öznenin öncelikle fiziki varlığını gerçekleştirdiği doğaya yabancılaştığını ifade eder. İnsanın doğaya yabancılaşması ise onu öznel fanteziler dünyasına sürüklemekte ve hakiki olmayan duygular yaşamasına neden olmaktadır. Kendi özüne yabancılaşma olarak tanımlanan bu durum düşünüre göre dinsel kuşkuculuğun üretimidir ve insanı, insani olan her şeyi hor görmeye eğilimlidir.

Marx'ın yabancılaşma kuramı özellikle Hegel ve Feuerbach üzerine gerçekleştirdiği kritiklere dayanmaktadır ve bu kritikleri yaparken elbette odak noktasında kapitalizmin yarattığı yeni insani koşullar, emek ve metalaşma gibi konular bulunmaktadır.

İnsan, toplumsal süreçlerin bir parçasıdır. Marx'ın yabancılaşma kuramı, insanlığın fiziki ve akli durumunun kapitalist üretimle birlikte yıkıcı bir etki altında olduğunu göstermeyi amaçlar. Kuram, düşünür tarafından eyleyen bireyi merkeze almaktadır ve kapitalist toplumlarda yaşayan insanları ve onları etkileyen koşullar ile yaşamlarını anlayabilmek adına geliştirilmiştir. Bu anlama ve anlamlandırma sürecinde, bireyin etkinliği ve ürünü, öteki insanlar, canlı ve cansız varlıklardan oluşan doğa ile insan arasındaki ilişkiler incelenmektedir (Olmann 2012: 213).

Marx'a göre emek, toplumlarda bilinçli, kolektif ve yaratıcı bir eylem olarak doğayı dönüştüren bir insan faaliyetidir. Günümüz toplumlarında insanların çalışmayı bir eziyet ve külfet gibi görmeleri, düşünürün yabancılaşmayı tanımlarken kullandığı ilk argümana yani emeğe yabancılaşmaya bağlanmaktadır. Bu bağlamda insan varoluşunun en önemli koşullarından birisi olan emeğe yabancılaşmanın sonucu ise insanın sadece biyolojik işlevlerinde (cinsellik, yeme, içme) kendini özgür hissetmesidir. Marx, "bilinçli yaşamsal faaliyetler insanı derhal hayvansal yaşam faaliyetinden ayırır" derken emeğin insanın kültürel varoluşu ile ilişkisini anlatmaktadır. Marx, yabancılaşmayı insanların emekleri üzerindeki denetimlerini kaybetmelerine dayandırmaktadır. Emek gücü kapitalist sistemde piyasada alınıp satılan diğer şeyler gibi bir metaya dönüşmüştür. Emeğin metaya dönüşmesi hem yabancılaşmanın hem de farklı boyutlarının da nedeni olarak görülür (Swain 2013: 29-33). Harvey'e göre emekçi kapitalizmin üretim sürecine girdiğinde, emek gücünü satarak yani sermayedara emeğinin haklarını devrederek kendisi ile emeği arasında bir yarığın oluşmasına maruz kalır. Böylelikle emek sermayeyle birleşir ve bu durum yabancılaşma ile anlatılmaktadır. Sermayedar tarafında el konulan emek gibi bu emekle üretilen üründe artık emekçiye yabancıdır (2012: 267). Giddens'in yorumuyla Marx için yabancılaşma sadece emeğe değil, kapitalist toplumlardaki üretim karşısında kayıtsızlık veya düşmanlık gibi duygulara da göndermede bulunmaktadır. Geleneksel toplumlarda, emek süreçleri oldukça yoğun ve yorucudur. Ancak yapılan iş, tüm koşullarına rağmen emek veren kişi adına bilgi, beceri gerektiren çalışmalardır ve önemli bir ölçüde tarım emekçileri bu nedenle geleneksel toplum yapısının içinde emekleri üzerinde kontrole sahiptirler. Bunun karşısından sanayi emekçileri yarattıkları ürünün üretim sürecinde bir parça katkı sağlamaktadırlar. Bu onların kendi emekleri üzerindeki kontrol sahibi olamama durumunu ortaya koyar. Nitekim, üründen emek sürecinde yabancılaştıkları gibi satış sürecinde de hiçbir kontrolleri söz konusu değildir. Bu sebeple çalışmak, gelir elde etmenin ötesinde varoluşla bağlantılı hiçbir anlam içermemektedir (Giddens 2008: 795). Bu durum hem emekçinin

emeğine hem de emeğinin ürününe yabancılaşması çerçevesinde insan için gerçeklikten kopuş anlamına gelmektedir. Marx (1976: 62) bu durumu şu şekilde ifade eder:

Emek ürünü; bir nesne için saptanmış, bir nesne içinde somutlaşmış emektir, emeğin nesneleşmesidir. Emeğin edimselleştirilmesi onun nesneleştirilmesidir. İktisat aşamasında emeğin bu edimselleşmesi, işçi için kendi gerçekliğinin yitirilmesi olarak, nesneleşme nesnenin yitirilmesi ya da nesneye kölelik olarak, temellük yabancılaşma, yoksunlaşma olarak görülür.

Emeğin gerçekleşmesi kendini gerçekliğin öylesine bir yitirilmesi olarak gösterir ki, işçi kendi gerçekliğini açlıktan ölecek derecede yitirir...

Yabancılaşma kuramının gerçeklikten kopuş iddiasının daha iyi anlaşılması ise yabancılaşmama kavramına dayanmaktadır. Olmann'ın (2012, 214) ifadesiyle yabancılaşma, sadece yabancılaşmamanın ne olduğunun bilinmesi ile mümkündür. Olmann bu durumu diyalektik bir bakış açısı ile sağlık ve hastalığı karşılaştırarak anlatmaktadır. Düşünür, "Belli bir hastalığa yakalanmanın ne demek olduğunu biliriz çünkü bu hastalığa yakalanmamanın da ne demek olduğunu biliriz. Eğer sağlıklı olmanın ne demek olduğuna dair fikrimiz olmasaydı bu durum bize normal görünürdü" şeklinde anlatmaktadır.

Yabancılaşma ile ilgili durum, sağlık ve hastalık arasındaki ilişkiye benzetilmektedir. Bu metafor ile yabancılaşmamanın nasıl bir şey olduğunun ortaya konulması kolaylaşır. Diğer bir ifade ile yabancılaşmama istenilen bir durum iken yabancılaşma ise olması gerekenden bir kopuşu anlatır. Bu nedenle kavram, Marx'ın veya diğer düşünürlerin kullandığı anlamlarında her zaman bir yabancılaşmama durumu üzerine inşa edilmektedir. İnsanın politik, ahlaki, dini, felsefi düşünceleri arasında yabancılaşmama fikrinden doğan yabancılaşma kavramını sadece emek ve emekle üretilen nesne üzerinden değil tüm yaşam alanlarında düşünmek mümkündür.

Yabancılaşma kavramını sık olmasa da metinlerinde kullanan düşünürlerden birisi de Nietzsche'dir. Nietzsche'nin en bilinen söylemlerinden olan 'Tanrı öldü' ifadesi, bütün değerlerin gerçek doğasının mübadele değerine dönüştüğünü anlatmaktadır. Mübadele değerinin toplumlarda önemli hale gelmesiyle yüce değer ve metafizik düşüncenin temelden sarsıldığı pek çok düşünür tarafından da iddia edilmektedir. Diğer taraftan Nietzsche için metafizik düşünce ve yüce değer, insanlık için bir felaket olarak tanımlanmaktadır. Mübadele değerinin genelleşmesi ile ortaya çıkan durum bir yabancılaşma değil yeni bir insani tecrübeyi mümkün hale getiren yeni bir olgudur. Bu tecrübe günümüzde post-modern olarak adlandırılmakta, kökü ise mübadele değerinin icrasına ve gerçekliğin sınırsız yorumlanabilirliğine dayanmaktadır. Tüm değerler değişime dayanır ve bu durumda hiçbir değer diğerinin karşısında ayrıcalıklı değildir. Yani var olan sınırsız gerçeklikler içinde hiçbir değer 'doğru' olarak tanımlanamaz. İnsanların varoluşlarını yorumlaması bu açıdan mutlak ve yüce değerlerin olmadığı bir dünyada eşyaya değer verilmesine benzer. Bu açıdan karşımıza çıkan kavram nihilizmdir³.

Heidegger, nihilizmi bir çeşit yabancılaşma olarak yorumlamaktadır. Ancak diğer taraftan da nihilizmin yabancılaşmayı aştığını ve kriz hali içinde tamamen sahipsizleşmiş bir yaşama durumu olduğunu ifade eder. Nihilizmde özneler için mutlak değerler bulunmadığı gibi özne sınırsız yorumlama seçeneklerinin bulunduğu bir dünya ile karşı karşıyadır. Bu durum anlamlar dünyasının potansiyel olarak sınırsız olması nedeniyle mutlak hakikati olanaksız kılar. Mutlak hakikatin imkânsızlığı ise özne için bir özgürlük alanına işaret eder (Vattimo 1999: 26, Megill 1998: 186).

Mutlak hakikatin ortadan kalkması yabancılaşmama durumunun tespitini imkânsız hale getirmektedir. Yabancılaşmama durumu ortaya

³ Nietzsche'nin felsefesinde karşımıza çıkan nihilizm kavramını felsefi nihilizm (Avrupa Nihilizmi veya Nihilizm projesi) ve dekadansa yol açan, bu dünyadan kopuşu anlatan nihilizm olarak iki temel kategoride düşünebiliriz. Bu açıdan dekadansa yol açan nihilizm mutlak değerler dayatarak bu dünyayı ve yaşamı önemsizleştiren bir kategoridedir ve öznenin özgürlük alanını sınırlandırır. Platon'un felsefesi ve Hristiyan inancı dekadansa neden olan nihilizmin temel unsurlarıdır.

konulamadığında ise yabancılaşmanın belirlenmesi söz konusu olamaz. Bu durumda Nietzsche perspektifinden bakıldığında, Marx'ın yabancılaşma kavramı çerçevesinde ortaya konulan bütün olgular farklı görünecektir.

Habermas, yabancılaşma kavramını Frankfurt Okulu⁴ düşünürlerinden farklı bir şekilde ele almakta ve Nietzsche perspektifine benzer bir şekilde; yabancılaşmayı modernizm içinde olumlu bir özgürlük veya özgürleşme koşulu olarak değerlendirmekte ve bu yüzden de post-modern bir durum olarak ele almaktadır. Modernizm içinde yabancılaşan insanın yabancılaşmadan kurtarılmasının bir ütopya olduğunu ve özgürlüğün ancak belli bir yabancılaşma ile mümkün olabileceği vurgusu Habermas'ın düşüncesini farklı kılmaktadır (Akt. Zizek 2005: 191).

Görüldüğü üzere genel hatları ile yabancılaşma kavramını farklı şekillerde ifade etmek ve anlamlandırmak mümkündür. Kavram aynı zamanda estetik öznenin sanat eseri karşısındaki konumunun tasarlanması bağlamında yabancılaştırma etkisinin ortaya çıkmasında da temel oluşturmaktadır.

2. ESTETİK ÖZHENİN ESERE KATILIMI, YABANCILAŞTIRMA (VERFREMDUNG) KURAMI

Bir sanat eserinin tasarımı olarak ortaya çıkması ve alımlayıcıyla buluşma sürecinin anlaşılması adına estetik felsefesinde karşımıza çıkan kavram estetik fenomen kavramıdır. Estetik fenomen, sanatçı (tasarlayan), sanat eseri ve alımlayıcı arasındaki ilişkiyi açıklamak adına fenomen kavramını çıkış noktası olarak almış ve sanat eserinin bir nesne olarak diğer nesnelerden farklı varoluşunu açıklama girişiminin bir parçası olmuştur.

⁴Frankfurt okulu düşünürleri genel anlamda yabancılaşmayı Marksist bir perspektiften bir çeşit hastalanma olarak değerlendirmektedir. Örneğin Marcuse uygarlığın temelini oluşturan şeyin yabancılaşmış emek olduğunu bildirmekte, onun Erosla ilişkisini kurmakta ve yabancılaşmanın diğer olumsuz görüntüleri üzerine düşünmektedir (Marcuse 1998: 83, Jay 2001).

Estetik fenomenin varoluşunda dört temel yapı taşı bulunmaktadır. Bu yapı taşları, estetik süje (özne), estetik obje (nesne), estetik değer (güzellik) ve estetik yargıdır. Bu dört aşamada karşımıza çıkan estetik özne sanat eserini alımlayan kişiyi anlatır (Tunalı 1998: 21). Ancak burada bahsedilen alımlama iki yönü olan bir süreci bize göstermektedir. Bunlardan ilki estetik öznenin esere nasıl katılacağına tasarlanması, diğeri ise estetik öznenin kendi özerk alanı içinde eseri değerlendirmesidir. Sanat eserleri karşısında alımlama sürecinde estetik öznenin özerkliği kabul edilmekle birlikte bu özerk alanının sanat eseri tarafından aşılması ve estetik özne üzerinde bir kuvvet uygulaması mümkündür. Uygulanan bu kuvvet bir tasarım olarak sanat eserinin estetik özne üzerindeki yönlendirici duygusal etkisini anlatır. Sanatçı kendi gerçekliğini sanat eserinde nesneleştirirken bu gerçekliğin alımlayıcıda aynı veya benzer şekillerde oluşması için belirli stratejiler izlemektedir.

Estetik öznenin esere katılımı ile ilgili en önemli teorilerden birisi özdeşleşme teorisidir. Özdeşleşme veya özdeşleyim olarak tanımlanan süreç alımlayıcının eserde kendisini bulması şeklinde ifade edilmektedir. Elbette çeşitli sanatlarda özdeşleşmenin farklılaşacağı ortadadır. Sinema için özdeşleşme ise en genel tanımlamayla alımlayıcı öznenin filmdeki bir karakterle özdeş hissetmesi veya onun yerine kendisini koyması anlamına gelir. Böylece alımlayıcı filmde özdeşleştiği karakterin başına gelenler ve olaylar karşısında karakterle duygudaşlık yaşamaya başlar. Bu duygudaşlık insanların gündelik hayatta 'diğerin yerine kendini koyma' şeklinde tanımlanan empati kavramına kısmen denk gelir.

Bu noktada sorulması gereken soru "Özdeşleşme tasarlanabilir mi?" olmalıdır. Bu çalışmanın iddiası özdeşleşme ile birlikte yabancılaştırma kavramları çerçevesinde estetik öznenin esere katılımının sanatçı tarafından tasarlanabilen bilinçli bir durum olduğu yönündedir. Nitekim bu düşünce özellikle özdeşleşmeye alternatif olarak Brecht tarafından ortaya konulan yabancılaştırma kuramı ile daha da netleşmektedir.

Sanat eseri bağlamında 'Yabancılaştırma' kavramı 1920'lerin Sovyet sinema okullarının temel ilkelerine kadar dayanmaktadır. Ancak kavramın asıl gelişimi Bertolt Brecht'in 1920- 30 yılları arasında kendi çalışmaları ile tiyatro bağlamında ortaya çıkar. Brecht'in bu süreçte estetik fenomen üzerinde çeşitli stratejiler geliştirerek estetik özneyi yabancılaştırmak istediği bilinmektedir. Yabancılaşma estetik özne eleştirel bir tutum gerçekleştirmek ve bir değişim yaratmak amacıyla tasarlanır (Hayward 2012: 643).

Brecht yabancılaştırma ile ilgili düşüncelerini tiyatro genelinde ve epik tiyatro özelinde ortaya koyar. Brecht'in kuramsallaştırma uğraşında olduğu epik tiyatrosunun estetik temellerinden biri olarak tanımlanan yabancılaştırma etkisi estetik özne ile sahne ve oyun arasına bir estetik uzaklık koymaktadır. Bunun nedeni ise estetik öznenin oyun kişileriyle özdeşleşmesini engellemektir ki böylece estetik özne yargılama sürecinde aklını kullanabilecek ve düşünce geliştirebilecektir. Yabancılaştırma etkisini yaratmak için müzikte, oyunculukta ve sahne tasarımında estetik uzaklığı sağlayacak çeşitli stratejiler uygulanmıştır. Brecht'in ifadesiyle oyunda estetik özne, bir olayı seyreden veya gören üçüncü kişi konumundadır. Estetik öznenin bu konumu onu olaya dışarıdan bakmaya zorlamakta ve kendini özdeşleşmenin gerçekleştiği estetik katılımda olduğu gibi olayın içinde hissetmediği için duygusallığı bir kenara bırakarak gördüklerini aklıyla değerlendirmektedir (Nutku 2001: 267). Benjamin, pek çok söyleminde Brecht'in montaj ve diğer yabancılaştırma stratejilerine dayanan epik tiyatro anlayışını estetik özneyi daha eleştirel ve aklın kullanıldığı etkin bir konuma yerleştirdiği için savunmaktadır (Akt. Bozkurt 1995: 198). Bu durumu açıklamak için sanatın estetik özne üzerinde uyguladığı kuvvetten söz etmemiz gerekir. Genel anlamda tüm sanat eserleri içeriklerini nesneleştirerek bir gerçeklik üretirler ve bu gerçekliği çoğu sanat eseri potansiyel estetik özneye mutlak hakikatler gibi sunar. Diğer bir ifade ile sanat eseri doğruyu hatta tek doğruyu söylediği iddiasındadır. Bu durumda estetik öznenin sanat eseri karşısındaki özgürlük alanı sınırlı, özerkliği ise tartışmalıdır. Özellikle özdeşleşmenin tasarlandığı sanat eserlerinde bu durum net bir şekilde görülür ve sanatçının

yaratımı ile estetik özne arasında bir duygudaşlık kurulmaya çalışılır. Bu anlamda sanatın yabancılaştırma etkisi dışında kalan üretim stratejilerinde genel olarak estetik öznenin üzerinde daha fazla kuvvet uygulandığı ve estetik öznenin etkinliğinin daraldığı da iddia edilebilir.

Brech'in estetik kuramının temelinde yabancılaştırma kavramı ile birlikte yabancılaştırma stratejileri adına sekiz başka kavram daha yer alır. Bu kavramların öncelikle eserle karşılaşacak özne üzerinde nasıl bir etki oluşturulacağı ve bu etkinin kuvvetinin tasarlanması ile ilgili olduğu belirtilmelidir.

Parkan, kavramlardan ilkin; gerçeğin ardındaki gerçeği veya insanlar arası olaylarda görünenin ötesindeki gösteren ve var olan illüzyonları ortadan kaldırmayı amaçlayan 'Bilimsel Saflık' olarak tanımlar. Bu, Brecht için estetik objenin tasarlanması adına bir tutumdur. Bu tutum bizi 'Mesel Çalışması' kavramına yönlendirir. Burjuva tiyatrosunun yorumlama geleneğinin⁵ karşısına, tüm ekip olarak oyun metninin incelenmesi ve çelişkilerin ortadan kaldırılması süreci 'Mesel Çalışması' olarak çıkarılır. Bu kolektif bir çabayı işaret ederken bu çalışma bilimsel saflık tutumunun bir parçası olarak gerçeklerin ardındaki gerçeklerin ortaya çıkmasına olanak tanır⁶. Diğer bir kavram 'Epizotik Anlatımdır' ve bu Brecht'in sıkça kullandığı epik tiyatro kavramından üretilir. Modern epik tiyatronun dramatik tiyatrodan ayrıldığı önemli noktalar bulunmaktadır. Parkan bu farklılaşmayı şöyle ifade eder: Dramatik Tiyatro'da, seyircinin ilgisi oyunun üzerinde toplanır, her sahne bir öteki için vardır, oyunda organik bir büyüme söz konusudur, olaylar düz bir çizgi üzerinde gelişir ve olayların akışı evrimsel bir zorunluluğu içerir. Epik Tiyatro'da ise seyircinin ilgisi oyunun yürüyüşü üzerine çekilir, her sahne kendisi için vardır, montaj tekniği söz konusudur, olaylar eğriler çizer ve sıçramalıdır. Dramatik tiyatroda izleyicinin katharsis yaşadığı epik tiyatrodan ise bir bilinç düzeyine yükseldiği de

⁵ Oyun yönetmeninin metni yorumlaması ve tek başına bu yoruma göre karar alması anlatılmaktadır.

⁶ Gerçeklerin ardındaki gerçeklerin ortaya çıkması ile anlatılmak istenen şey; yaygın olarak kabul görmüş ve alışılmış gerçekliklerin başka bir bakış açısından yeniden değerlendirilmesidir.

ifade edilmelidir. Bu bağlamda epik tiyatro yabancılaştırma etkisinin yaratılacağı stratejiler hakkında bize önemli bilgiler sağlamaktadır (1983: 30-33).

Brecht'in estetik kurgusundaki kavramlardan olan gestus ise epik oyunculuktaki toplumsal tavır olarak ifade edilmektedir. Gestus estetik bir fenomenin ortaya konulmasıyla estetik öznenin kendi sorularını oluşturmasını sağlayacak bir sosyopolitik şema olarak tanımlanabilir (Bozkurt 1995: 232, Wollen 2004: 221). Brecht'in harekete geçirme metodu olarak gestus, kısmen el hareketi kavramından geçerken, aktörün hareketleri ve jestleri, klasik özdeşleşmenin ve bununla ilgili olarak Brecht'in iddia ettiği gerici politik sonuçların bozulmasına büyük ölçüde katkıda bulunur. Gestus, sadece fiziksel bir jestle eşanlamlı değildir, aksine jestleri şekillendiren ve kimliği şekillendiren sosyoekonomik ve politik durumu ortaya çıkarmak için bilinçli bir çaba gerektirir. Böylece, jest, oyuncunun, karakterini canlandığı karaktere göre hareket etmektir. Oyuncunun karakterinin duyguları için duyarlı bir şekilde algılanabilir dışa dönük ifadeler bulması gerekmektedir (Del Rio 2008: 71).

Tarihselleştirme kavramı da Brecht için son derece önemlidir ve yabancılaştırma etkisi ile bağlantısı güçlüdür. Tarihselleştirme bir sanat eserinde tarihsel olayları ele almak anlamına gelmemektedir. Aksine tüm olaylar tarihsel olarak ele alınmalıdır. Brecht estetik öznenin özdeşleşme yaşadığı durumlarda özel olayların olağan kılındığını, yabancılaştırma etkisinin olduğu durumlarda ise olağanların özel kılınması gerektiğini söyler. Böylelikle olağan ve güncel olanın tarihselleştirilmesiyle bu olayların tarihin bir ürünü olduğu sergilenir. Bu sergileme estetik özneyi güncel bakış açısının dışına taşıyacaktır. Toplumsal sistemler tarihselleştirme ile başka bir toplumsal sistemin dışarıdan bakışı ile irdelenir. Brecht'in estetik kuramı, betimlemeden ziyade anlatma (narration) eğilimindedir. Burada bir diğer önemli kavram olan 'anlatımcı yapı' karşımıza çıkar. Anlatımcı yapı oyun dışında bir anlatıcının yani üçüncü bir kişinin olayları anlatması ile ilgilidir. Bir anlatıcı olduğu sürece anlatılar insan yaratımları olarak anlaşılacaktır. Anlatıcı her zaman belirli bir bakış açısı sunar. Parkan' a göre

"Anlatım yoluyla sunulan ideolojiler, yaşam karşısında çürür, acıma ve korku duyguları yüzünden bu yapı içerisinde erime durumundan uzaklaştırılan seyirci, bu ideolojileri eleştirerek, yaşam karşısında gerçekçi duygulara, düşüncelere ve eylemlere yönelir" (Parkan 1983: 41-43, Davies vd 2009: 436) .

Tüm bu kavramların ışığında estetik öznenin yabancılaştırılması veya diğer ifade ile yabancılaştırma (yadırgatma) etkisinin yaratılması yukarıda detaylı olarak anlatılan yabancılaşma kavramı ile ilgilidir ve sanat vasıtasıyla oyuna, sahneye ya da üretilen gerçekliklere yabancılaşmanın özel bir şekli olarak okunmaktadır. Yabancılaşma özneldeki bir anlam sorununu işaret ederken Brecht için yabancılaştırma ise insancıl anlamları bulmanın bir yoludur. Yabancılaştırma etkisinin kullanılmadığı tiyatro oyunlarında estetik özneye aktarılanların hakikat olduğu izleniminin bir yanılsamayla yaratılmak istendiğini söyleyen Brecht, Aristotelesçi tiyatronun katharsis⁷ yani arındırıcı etkisine karşı çıkmaktadır. Burada bahsedilen Aristoteles'in tanımıyla arınma, insanları erdemli olmaya yönlendirirken arınmanın anahtarı ise izleyenlerin kahramanlarla kurdukları duygudaşlık veya diğer ifade ile özdeşleşme (özdeşleyim)dir. Mitolojik öykülerdeki kahramanlar kahinlerin sözlerinde mantıksal bir vargı olarak beliren kaçınılmaz zorunluluklar ilkesine göre felakete sürüklenir ve aynı ilke biçimsel mantığın katılığına bürünmüş halde batı felsefesinin her rasyonalist biçimine hâkimdir (Aytaş ve Can 2017: 2015). Brecht'e göre bu durum dinsel ayinlere benzer bir trans halidir. Bu bağlamda yabancılaştırma etkisi yukarıda da kısmen değinildiği üzere özdeşleşmenin karşısında onu olumsuz görmenin bir sonucudur. Brecht izleyicide ortaya çıkacak olan duygudaşıktan ziyade bir bilinç yaratımının gerçekleştirilebileceği üzerinde durur. Yabancılaştırma veya yadırgatma etkisi estetik öznenin sahnede olup bitene objektif olarak belli bir mesafeden bakabilmesini, sağlıklı ve akla

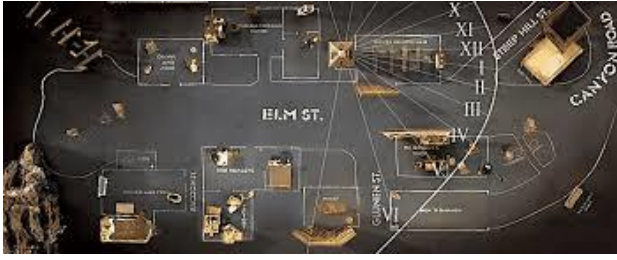
⁷Aristoteles'in tragedya kuramında, sahnedeki olan biteni izleyen bir kişinin, oyuncuların canlandırdıklarını paylaştığı, gösterilen ve dile getirilen acıma ve korku duygularıyla "özdeşleyim" (Einfühlung) kurarak bu duygulardan arındıkları anlatılmaktadır. Katharsis bu arınmayı anlatmak için kullanılan kavramdır (Akt. Bozkurt 1995: 210).

dayanan yargılar geliştirmesini hedefler. Brecht, seyircilerin, kendilerinden önce gerçekleşen bir şeyleri izlediklerini düşünmemeleri gerektiğine inanmaktadır ve bunun yerine, teatral bir üretimin her yönünü karakter ve olaylar ile sınırlandırarak estetik özne ve sahne arasındaki psikolojik uzaklığı yaratmak ister. (Barsam ve Monahan 2015: 299, Bozkurt 1995, 209-213, Brecht 1997, Parkan 1983: 41-43).

Hayward'a göre sinemada yabancılaştırma veya yadırgatma etkisi öncelikle görsel düzeyde, hızlı kurgu, sıçramalı kesmeler, birbiriyle uyumlu olmayan çekimler, film karakterlerinin doğrudan izleyiciye seslenmesi, diegetik olmayan sesler ile biçimsel olarak gerçekleştirilebilmektedir. Diğer taraftan anlatı düzleminde ve karakter yaratımlarında da gerçekleştirilebilir (2012: 643). Ancak yabancılaştırma etkisi yukarıda da belirtildiği gibi sonsuz sayıda stratejiyle gerçekleştirilebilmektedir. Brecht'in estetik kavrayışını etkileyen kavramlar bu durumla ilgili olarak bize bazı ipuçları verirken günümüz sinemasında yabancılaştırma etkisini hem biçim hem de içerik bağlamında ele almanın filmlerdeki yabancılaştırıcı etkileri okuma adına önem taşıdığı belirtilmelidir. Bu noktada içerik ve biçimin birbirlerinden ayrılmaz bir bütün olduğu düşünüldüğünde ise yabancılaştırma etkisinin sinema alanında sınırsız sayıda seçeneğe sahip olduğunu iddia etmek de yanlış olmayacaktır.

Yönetmen Lars Von Trier'in, Dogville isimli 2003 yapımı filmi biçimsel olarak yabancılaştırma adına önemli bir örnek teşkil eder. Filmin mekânı kullanışı sanki gestus veya göstermelik oyunculuk gibi yabancılaştırıcı bir etki yaratmaktadır. Bu mekân fiili, fiziksel bir yerdir ve çeşitli mobilya parçaları ile var edilirken karakterler ve tebeşir ile ana hatları belirlenen ya da ima edilen metafiziksel (Rocky Dağları'nın yakınında bulunan Dogville'in küçük bir yerleşkesi) ve fiziksel bir konum içinde yer alırlar. Bu mekân alışlagelinen türde değildir ve hikâyeyi takip etmek için seyirciler tarafından hayal edilmelidir. Brecht'in yabancılaştırma etkisinin bu nadir film örneği, izleyicilerin hikayeyle duygusal olarak ilgilenmelerini engellemek ve böylece anlatıdaki olayları daha

bilinçli bir şekilde eleştirmelerini sağlamaktır (Mercado 2013: 81). Özdeşleşmenin mekân kullanımı ile bu filmde filmin en azından son sahnesine kadar engellendiği de iddia edilmektedir. Nitekim özdeşleşme adına önemli bir referans sağlayan mekân tanıdık olmaktan çıkarılmıştır. Ayrıca bu filmde bir anlatıcının filmi izleyene aktarması da yabancılaştırma etkisini biçimsel olarak güçlendirmekte ve gündelik hayatın sıradan insanları ile ilgili olarak film düşünsel bir süreç başlatmak istemektedir.

Resim 1. Dogville Filmindeki mekânın tepeden görüntüsü.

Uygulanacak sınırsız sayıdaki biçim stratejileri ile yabancılaştırma etkisi sağlanabilmektedir. Ancak bu bağlamda dikkatimizi odaklamamız gereken diğer bir konu ise yabancılaşma temasının eserde kullanılmasının estetik öznde yabancılaştırıcı veya yadırgatıcı bir etki göstermesidir. Megill (1998: 179) modern insanın yabancılaşmış bir varoluş altında ezildiğini ve 1900'lü yıllarda edebiyat alanında bu temanın işlendiğini ifade etmektedir. Rilke'nin 'Malte Laurids Brigge'nin Notları' (1910) adlı romanını örnek gösteren Megill, roman karakteri şairin şehrin belirsiz gerçekliği karşısında kendi 'sahici' varoluşunu bulma ve koruma yönündeki çabasından bahseder.

Edouard Manet ve Caspar David Friedrich ise yabancılaşma kavramı etkisinde bu kavramı tema olarak belirleyen ressamlardır. Manet ünlü resmi 'Folies-Bergère'de bir bar' da yabancılaşma temasını işlerken, Friedrich 'Sis denizinin üstündeki gezgin' isimindeki çalışmasında aynı temayı kullanmıştır (Honour ve Fleming 2016: 652-710). Swearingen ise yabancılaşma temasının müzikte nasıl işlendiğine dair ipuçlarını sunmaktadır. Özellikle punk müzik için önemli bir tema olan yabancılaşmayı Loue Red şarkı sözlerinde şehirdeki yabancılaşmayı işlemiş, Bob Dylan ise kendi yabancılaşmasını dinleyiciye müziği

ile aktarmıştı (2007). Yukarıda verilen bu örneklerde belirgin yabancılaştırma stratejileri yerine yabancılaşmanın kendisi yabancılaşmama üzerine inşa edilen bir bakış açısı ile sunulmaktadır.

3. NIGHT CRAWLER İSİMLİ FİLMDE YABANCILAŞMANIN YABANCILAŞTIRILMASI

Brecht, kapitalist sistemde insanların emeklerine ve üretime yabancılaşmalarının onların gerçek yaşamla olan bağlantılarını da sorunlu bir hale getirdiğini ifade eder. Bu anlamda gündelik yaşamda doğal olarak kabul edilen birtakım şeylerin doğal olmadığı ve problemli olduğunu göstermek, özetle yabancılaşmayı göstererek yabancılaşmaya yabancılaştırmak sanat izleyicisini değiştirebilmek adına önemli görülmektedir (Akt. Şener 2006: 285). Night Crewler isimli medya eleştirisi içeriği taşıyan film bu bağlamda izleyicinin yabancılaştırılması açısından önemli bir örnektir. Her gün izlediğimiz ve doğal gelen medya içeriğinin arka planındaki yabancılaşma filmde farklı şekillerde izleyiciye sunulmaktadır. Filmin yabancılaşma temasını işleyişi ve yabancılaşmaya yabancılaştırmak üzere geliştirdiği stratejiler aşağıda incelenmektedir.

Harvey, insanlar arasındaki ilişkinin nesneler arasındaki ilişki gibi görünmesi sonrasında insanların birbirleriyle metalar aracılığıyla ilişkiler kurduğunu vurgular. Marx'ın meta fetişizmi olarak adlandırdığı bu durum insan ilişkilerini kapitalist süreçte tanımlamak adına hayli önemlidir. Kapitalizm gelişmeye devam ettikçe bu durum da artar, toplumsal ilişkiler nesneleşmeye, birer nesne olarak katı ve kristalize olmaya başlar (2015: 271). Harvey'in günümüzde insan ilişkilerine yönelik kavramsal düzeyde yaptığı açıklama Night Crewler isimli filmde medya fenomenleri üzerinden imgeleştirilmektedir. Yabancılaşmış bir karakterin ilişki içinde olduğu tüm insanları nesneleştirilmesi üzerine kurulan anlatısıyla Night Crewler, tüm insani değerlerin meta değerine sahip olduğunu gösterir. Eserin Harvey'in de genel bir şekilde ifade ettiği bu

konuya medya üzerinden eleştirel bir bakış geliştirmek için tasarlandığını ifade etmek gerekmektedir.

Yabancılaşmanın ortaya konulması potansiyel olarak yabancılaşmama durumunun tespit edilmesiyle ilgilidir. Bu anlamda yabancılaşmamanın belirlenmesi filmde ana tema olarak karşılaşılan yabancılaşmanın nasıl işlendiğine yönelik bakış açısının belirlenmesi noktasında son derece önemlidir. Film yabancılaşmama durumunu genel söyleminde etikle ilişkilendirmektedir. İmgelerle eleştiriye açılan şey insan ilişkileridir ki bu ilişkilerin düzenlenmesi ve varlıkların bu düzen içindeki yerleri hakkında düşünen felsefi disiplin etikdir. Burada bahsedilen etik kavramı ile ilgili ilişki, mesleki bir etikten ziyade insan ilişkilerinin ve varoluşların kapitalist sistemde farklı bir değerler sistemine tabi olduğunun gösterilmesidir. Kuramsal düzeyde nesneleşme ve meta değeri olarak ifade edebileceğimiz sürecin sinema imgeleri şeklinde nesneleştirilmesi etik üzerinden gerçekleşmekte ve izleyiciye insani değerler sorgulatılmak istenmektedir. Filmin başlattığı sorgulatma süreci olumsuz gösterilenin yerine yenisini ikame etmeyle devam etmez. Başka bir ifade ile filmde yabancılaşmama imgeleştirilmemektedir. Bu nedenle filmin evrensel bir etik iddiasının bulunmadığı belirtilmelidir. Bu noktada yabancılaşma ile ilgili olguların Marksist bir perspektiften değerlendirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak burada ifade edilmeye çalışılan 'Marxist etik'⁸ de değildir. Yönetmenin evrensel değerler sunmak yerine var olan olgular üzerine izleyiciyi yönlendirmesi durumu yeni değerler dayatmaktan ileri bir düzeyi gösterir.

Bu düzeyde yönetmenin medya ve çalışanlarına yönelik yargılar geliştirdiği ifade edilebilir ancak bu yargılar gözlemden öte yargılardır. Bu yargılama şekli Marx'ın⁹ işçilerin yozlaştığını söylediği yargılama sürecine

⁸ Olmann, Marxist bir etiğin mümkün olmadığını, Marx'ın değişmeyen ilkelerle hareket etmediğini net bir şekilde ifade ederken değerleri evrenselleştirme uğraşının sınıfsal bir durum olduğunu da belirtir (2012: 96-99).

⁹ Marx'ın işçiler ile ilgili yargılama sürecini Olmann şu şekilde ifade ediyor. "İşçilerin yozlaştığını söylerken Marx, gördüklerine dayanarak bir değerlendirme yapmıyor; işçilerin ne olduğunu belirtiyor. İşçi nedir o vakit? İşçi olmak bir ilişkidir. Her şeyden önce bu ilişki, işçilerin,

benzetilebilir. Night Crewler isimli filmde yargılama sürecinde şu soruların sorulduğunu iddia edebiliriz: "Medya çalışanı kimdir ve ne için çalışır? Kapitalist sistem içinde dönüşümü ve post kapitalist süreçteki yeni görüntüsü nedir?" Bu sorular ile birlikte medya çalışanlarının mesleklerine yönelik ürettikleri değerlere dışsal olduğu düşünülen pek çok başka parametrenin içsel olduğu ve yabancılaşmanın temelinde yattığı da ifade edilebilir. Bu noktada yönetmen tarafından tespit edilen yabancılaşmama durumu medya ve çalışanlarını aşmakta ve varoluşa ilişkin temel sorunlar üzerine odaklanmaktadır. Bu nedenle meslek etiği konusu devre dışı bırakılırken post kapitalist dünyada bir öznenin varoluşu ile ilgili yaşadığı problemler karşısında seçim yapabileceği bir dünyaya sahip olup olmadığı da sorgulatılmak istenmektedir. Acımasız bir rekabetin insanları sürüklediği etik dışı yaşamın meşru görüldüğü bir dünyada bu meşruiyetin haksızlığı ve diğer kaçış noktaları filmin yabancılaşma teması çerçevesinde düşündürmek istediği hususlardandır.

Genelde sanat eserleri özelde ise sinema filmleri izleyen üzerinde çoğunlukla bir kuvvet uygulamaktadır. En temel insani sorunlar hakkında fenomenleri yeniden yaratarak yanıtlar veren eser, bu yanıtların doğruluklarını estetik bir boyutta alımlayıcıya kabul ettirmek istemektedir. Bu genel ifadenin pek çok örneği olmasına rağmen tüm sanat eserlerinin aynı şekilde kuvvet uygulamak için tasarlandığını iddia etmek ise indirgemeci bir yaklaşım olacaktır. Sanatla uygulanan kuvvet ile ilgili tartışmaların bu bağlamda özellikle post modern süreçte değiştiği ve belirsizlik nosyonu ile birlikte estetik özneye daha fazla alan tanındığı iddia edilmektedir. Bu bağlamda yabancılaşma temasını ele alan Night Crewler'in tasarımında yabancılaşmanın ne olduğunu göstermemesi nedeniyle de öznelere uyguladığı kuvvetin klasik anlatılardan farklılaştığı belirtilmelidir. Yukarıda verilen Habermas ve Nietzsche'in

kendilerinden daha katlanılabilir koşullarda yaşayan diğer mevcut sınıfla da olan bağlarını, kapitalizmden önce yoksulların durumunu ve komünizmde herkesin sahip olabileceği kazanımları içerir. Bu bakış açısından, dışsal olduğunu düşündüğümüz karşılaştırma nesneleri, işçilerin kendilerinin bir parçası olarak ele alırsak, işçilerin yozlaştığı iddiası, işçilerin yaşadığı koşullar için bir betimleme olur" (2012: 99).

yabancılaşma ile ilgili düşünceleri ekseninde filmin yabancılaşma temasını ve sorunlarını gösterirken yeni veya eski değerleri dayatma gibi bir amacının olmadığı da ifade edilmelidir. Bu açıdan özel bir örnek olan filmin tüm bunları gerçekleştirmek adına ürettiği sinema stratejilerinin incelenmesi gerekmektedir.

Öncelikle filmin ana karakterinin yabancılaşmış bir kişi olduğuna ilişkin filmdeki tüm kısımlarda özel bir karakter yaratımı olduğu söylenebilir. Bu kişi Louis Bloom isimli film karakteridir. Louis bir hırsızdır ve tesadüfen iyi bir kazanç sağlayabileceğini öğrendiği habercilik sektöründe çalışmaya başlar. Bu karakter yaratımı tek bir insanın yaşamını göstermekten ziyade onun eylemleri çerçevesinde kapitalist dünyada medya sektörü çalışanlarının hem nesneler dünyası ile hem de insanlarla ilişkilerini yabancılaşma çerçevesinde ele almayı amaçlar. Louis Bloom için tüm insanlar meta değeri taşımaktadır. Yanında çalıştırdığı elemanından rakip habercilere, sıradan insanlardan aşk yaşamak istediği kişiye kadar geniş bir yelpazede herkes onun için kazanç elde etmenin bir aracıdır. İnsanın bir araca dönüşmesi, değerlerin de alınıp satılması durumunda elde edilecek kazanca indirgenmesi anlamına gelir ki filmdeki yabancılaşma teması bu bağlamda ötekine yabancılaşma üzerine inşa edilmiştir.

Brecht, yabancılaştırma etkisini yaratmak istediği epik tiyatrosunun amacını insan tabiatını değil insan ilişkilerini göstermek olduğunu söylemiştir. Karşılıklı insanların birbirleri ile ilişkileri tek karakterlerden daha önemlidir. Epik tiyatronun ulaşmak istediği amaç karakter eylemlerinin iç nedenlerini çözüme kavuşturmak değildir. Oyundaki toplumsal işlev tamamen olaylarla ilgilidir ve epik tiyatronun temel ögesi karakterler değil öyküdür (akt. Şener, 2006. 292). Bu bağlamda incelenen Night Crawler isimli filmde temel ögenin de öykü olduğu bildirilmelidir. Elbette bu öykünün oluşması için karakter eylemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Öykünün izleyene düşündürmek ve göstermek istediği tüm eleştirel unsurlarda bu nedenle belli karakterler üzerinden ilerlemek zorundadır. Bahsi geçen filmde öykünün olay örgüsü ve yaşanan değişim Louis Bloom isimli karakterin eylemleri ile inşa edilir. Bu

karakter bir tasarım olarak insanları kandırma konusunda usta, profesyonel bir yalancı ve ikna sürecinde her şeyi deneyebilecek bir kişi olarak izleyici karşısına çıkar. Övgü ve tehdit ikna sürecinde etkili olmazsa bu kişiyi yok edebilecek kadar hissiz ve kendi varlığından başka diğer hiçbir varlığın varoluşuna önem vermeyen bir karakter profili çizilmiştir. Bu karakter tasarımı senaryonun en belirgin özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır ve gösterilen karakter eylemleri sorunlu insan ilişkilerini ortaya koymak için tasarlanırken filmde odakta olan bir kahraman karakterden söz etmek mümkün değildir. Diğer tarafta film bu karakterin neden sürekli olumsuz eylemler içinde olduğuna yönelik bir iç dünya veya sebep sonuç ilişkisi de kurmamaktadır. Bloom'un yaptığı ve diğer karakterlerin varoluşu açısından olumsuz kabul edilecek eylemlerin bir açıklamasının filmde verilmemesi kararlı bir şekilde Bloom'un davranışlarının izleyicinin gözünde meşrulaşmasının engellenmesi içindir. Diğer taraftan karakterin tasarlanmasındaki bu tutum net bir şekilde değerlerin değerini kaybetmesi hususunda eylemde bulunan karakterin veya karakterlerin her ne olursa olsun yaptıkları şeylerin yönetmen tarafından doğru kabul edilmediğini göstermektedir. Bu durumda yönetmen kendi düşünce ve duygularını nesneleştirmek adına bahsedilen yolu izleyerek karakterini tasarlamıştır ve izleyen üzerinde bir kuvvet uygulamak ister. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere yönetmenin uyguladığı kuvvet bununla sınırlıdır ve sorunlu olmayan davranış kalıpları sorunların yerine ikame edilmez. Bloom toplumdaki herhangi birisidir ve diğer sıradan insanların potansiyel olarak yapabilecekleri eylemleri izleyene göstermek üzere var edilmiştir. Filmin bu açıdan epik tiyatroya benzer bir anlatıya ulaşmaya çalıştığı tüm bunlardan dolayı ifade edilebilir.

Night Crewler isimli filmin senaryo aşamasında yukarıda bahsedilen bilimsel saflığın yakalanması için bir çalışma yapıldığını iddia edebiliriz. Filmin senaryo aşamasındaki bu çalışma sayesinde medya ile ilgili durum incelenerek eleştirel bir perspektif geliştirilmiştir. Nitekim geliştirilen bu eleştiri medya çalışmaları ekseninde medya metinlerinin metaya dönüşmesi bağlamında bilimsel nitelik taşımaktadır. Bu nedenle filmde önce medyaya yönelik üretilen

eleştirel metinler filme referans sağladığı için filmde mesel çalışması yapıldığı da ifade edilebilir. Bu yaklaşım senaryonun oluşturulması aşamasında yabancılaştırma stratejileri için önemli bir temel oluşturmaktadır. Filmde mesel çalışması öncelikle karakterin yaratımında karşımıza senaryo aşamasında çıkar. Fakat bu durumun biçimleşmiş hali oyuncuların oyunculukları ile ilgilidir. Genel anlatıyı ve ana karakterin olumsuzluklarını diğer oyuncuların tutarlı ve birlikte ürettikleri oyunculuk destekler. Burada mesel çalışması oyuncuların tamamının tek bir amaç için çalışması anlamına gelmektedir ve Night Crawler'da tüm yan karakterler ana karakteri destekler niteliktedir.

Filmde tarihselleştirme girişimininde filmin senaryosu için geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır ki filmin gündelik çağdaş bir fenomeni tarihsel bir fenomen gibi incelemesi bu iddiayı kanıtlar niteliktedir. Oluşturulan karakterlerin kimlikleri, eylemleri ve bu çerçevede ortaya çıkan olaylar ile anlatının tamamı tarihselleştirilmiştir. Bu tasarımda güncel bir fenomenin tarihselleştirilerek mercek altına alınması ile amaçlanan, görünmez olana başka bir perspektiften bakarak onu görünür kılmaktır. Diğer taraftan değişmez görünen ve zorunlu algılanan ilişkilerin tarihsel olduğunun anlaşılması da son derece önemlidir. Dellaloğlu (2001: 51), yabancılaştırma ve tarihsellik ile ilgili olarak "Yabancılaşmaya karşı yabancılaştırma uygulanması, olayların ve şeylerin, onlardaki doğal ve değişmez gibi görünen şeylerin tarihsel olduğunun kavranabilmesini sağlayacak biçimde sahnelenmesi, geçmiş yıllardaki politik sanatın çoğu kez içinden kurtulamadığı ajitasyoncu didaktizmin tikanıklığına karşı bir çıkış yolu sayılmıştır" demektedir. Dolayısıyla filmdeki tarihselleştirme çabası kabul gören ve alışılmış olanı tersyüz etme girişimi olarak politik bir eyleme de işaret eden diğer bir stratejidir.

Brecht'in yabancılaştırma etkisinin sinema filmlerinde biçimsel olabileceği gibi anlatı düzeyindeki çalışmalarla da gerçekleştirilebileceğine yukarıda da değinilmişti. Örneğin, Yeni Gerçekçilik, savaş sonrası İtalya'sının dolaysız bir imgesini yansıtmak isterken Godard, imgenin yanıltıcı doğasını göstererek

dünyanın direkt olarak temsil edemeyeceğini göstermek isteyen bir biçim anlayışı geliştirmiştir (Koca 2018: 113). Bu anlamda doğrudan biçimsel düzeyde bir yabancılaştırma etkisi olmayan Night Crawler, öykü düzeyinde yabancılaşmayı göstermek suretiyle yabancılaştırma etkisi üretmek istemektedir. Bu noktada belirtilmelidir ki yabancılaştırma etkisi yaratmak için salt biçimsel unsurlar öyküden bağımsız bir şekilde oluşturulabilir. Yukarıda Dogville isimli film örneğinde olduğu gibi mekânın tasarımı kısmen öyküden bağımsız bir biçim olarak yabancılaştırma etkisi yaratmaktadır. Ancak öykü ile yaratılmak istenen yabancılaşma etkisinin var edilmesi elbette biçimle ilgilidir. Diğer bir ifade ile öyküde yaratılacak yabancılaştırma etkisi için uygun biçimler seçilmelidir.

Night Crawlers'ın ana karakterinin tasarımı başlı başına özdeşleşmeyi engellemeye yöneliktir. Diyaloglar ve eylemler kısmen bu durumu yaratır. Ancak özellikle gestus en önemli noktadır. Night Crawlers'ın ana karakteri Louis'i canlandıran Jake Gyllenhaal'ın bu bağlamda başarılı bir oyunculuk sergilediği görülmektedir. Karakter; yürüyüşü, gülüşü, tekinsizliği ve diğer tüm toplumsal tavırları ile yabancılaşmanın vücut bulmuş halidir. Elbette bu canlandırmalar karakterin duygusuzluğunu veya olumsuz hislerini aktarmak için Deleuze'ün tanımıyla 'duygulanım imgelerle' olumsuz eylemlerini veya sorunlu karakteri göstermek için de 'eylem imgelerle' bir biçime kavuşmaktadır. Diğer taraftan karakterin diyaloglarla aktarılan düşünsel yapısı ve söylemleri de yabancılaşma etkisi yaratmak için üretilmiştir. Yabancılaşma ve hastalık ilişkisi bu filmde net bir şekilde Louis karakterinin bahsedilen anormallikleri ile imgeleşir. Louis'in gülümsemesi, yürüyüşü, bakışları, tavırları ve söylemleri anormallik sergilemektedir ve bu göstergeler bilinçli bir şekilde karakterin izleyiciye yadığatılması isteğiyle ilgilidir.

Filmin biçimi ve yabancılaştırma etkisi adına en dikkat çekici özellik çekim planlardaki ölçek tercihleridir. Filmde Louis karakterinin büyük bir çoğunlukla yakın ölçekler "Baş, omuz, göğüs ve diz " ile imgeleştirildiği görülmektedir. "Yarı

genel ve genel" gibi orta ölçeklerle değişime neden olan eylemler imgeleştirilmiştir. Ancak orta ölçeklerin kullanımları filmde neredeyse istisnasız bir şekilde yakın ölçeklerle desteklenir. Burada yönetmenin sergilediği tutum eylemden ziyade eylemi gerçekleştiren kişinin o anki duygulanımlarını ortaya koymaktır. Nitekim gestus'un sinematik biçimle güçlendirilmesi anlamına gelen bu tercih ile izleyicinin Louis karakterine yabancılaşması sağlanır. Louis karakterine yönelik bu çekim planlarındaki tercih Louis'in duygulanımları vasıtasıyla izleyiciyi yadırgatmak amaçlıdır. Karakterin olumsuz eylemleri kadar o eylem esnasındaki tavrı da başlı başına sorunludur. Başka bir ifade ile yabancılaştırma etkisi yapılan biçim tercihi ile sadece eylemlerle gerçekleşmemekte, bu eylemlerin gerçekleştiği andaki karakterin duygulanımları ile sağlanmaktadır. Bu strateji yabancılaştırma etkisi açısından son derece önemlidir.

Resim 1. Louis karakteri ile ilgili üretilen duygulanım imgelere örnekler.

Sinema filmlerinde geliştirilen olası yabancılaştırma stratejileri adına özel bir örnek olduğunu ifade edebileceğimiz Night Crawler, yukarıda da belirtildiği üzere öykü karakterinin eylemleri üzerine izleyeni düşündürmek ister. Bu sebeple ana karaktere izleyeni çeşitli stratejilerle öncelikle öykü düzeyinde, sonrasında ise biçimle yabancılaştırmaktadır. Bu yabancılaştırma filmin tamamında yabancılaştırma etkisinin hâkim olduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü izleyicinin kimi zaman diğer karakterlerle özdeşleşmesi adına da yönetmenin girişimlerinin olduğu görülmektedir. Brecht'in bazı oyunlar ile ilgili yaptığı açıklamalardan, yabancılaştırma etkisinin oyun boyunca sürekli devam etmediği sonucuna ulaşılmaktadır. Epik tiyatro bu anlamda duygusal yakınlaşma ile eleştirel uzaklaşmanın birlikte gerçekleştirildiği bir tür olarak tanımlanır. Türün bu durumu bir gerilim yaratarak gerçekliği daha iyi ortaya

koyabilmek ile ilgilidir. Bu noktada epik bir anlatı olarak Night Crewler'in kimi zaman izleyici ile bazı karakterleri özdeşleştirmek istediği görülmektedir. Örneğin ana karakter Louis'in yardımcı olarak işe aldığı Rick karakterinin tasarımı özdeşleşmeye açıktır. İş arayan ve çaresiz bir karakter olarak belirlenen Rick her fırsatta Louis'in kötü muamelesine maruz kalmaktadır. Rick ile izleyicinin özdeşleşmesi ise bir filmdeki kahramanla özdeşleşmekten farklı olarak tasarlanmıştır.

Özdeşleşme ile ilgili teoriler ışığında farklı türlerde özdeşleşmelerin sanat eserlerinde ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Volket'in bahsettiği ruhsal sembolik özdeşleşme özdeşleşilen nesne (veya özne) ile özdeşleşen öznenin arasında kapanmayan bir yarık bulunması durumunu anlatmaktadır. Bu tür özdeşleşme ruhsal sembolik özdeşleşme olarak tanımlanır (Tunalı 1998: 42). Ruhsal sembolik özdeşleşmede tam bir duygudaşıktan söz etmek mümkün değildir. Örneğin bir sinema filmi için karakterlerden birisinin başına gelen olumsuz bir şeyden dolayı izleyicinin keder türevi duygular hissetmesi durumunu ruhsal sembolik özdeşleşme olarak tanımlamak mümkündür. Bu durumda izleyici film boyunca tam anlamıyla özdeşleşmediği bir karakterle bir durum veya olay sonrasında kısmi ve aralıklı bir duygudaşlık yaşar. Bu mevzunun anlaşılması adına bir kıyaslama yapılırsa, örneğin Die Hard serisinde karşımıza çıkan ve Bruce Wills tarafından canlandırılan John McClane karakteri bir tasarım olarak izleyici ile salt bir özdeşleşme yaratma üzere kurgulanmıştır. İzleyiciye McClane'in başarısı ve mutluluğu ile sevinç, başarısızlığı ve kederi ile de keder yaşatılmak istenir. Lakin Night Crewler'da karşımıza çıkan Rick karakterinin tasarımı ile McClane'nin tasarımları birbirlerinden farklıdır. Rick belli durumlarda izleyeni içine düştüğü kederli durum yüzünden aynı duyguya taşımak üzere filmin bir parçası olarak üretilmiştir. Bu yüzden tam olarak gerçekleşmeyen bu duygudaşıktan ötürü Rick karakteri ile yaşanan özdeşleşmenin ruhsal sembolik düzeyde tasarlandığı belirtilmelidir. Tam bu noktada ana karaktere izleyiciyi yabancılaştıran yönetmenin önemli bir strateji daha ürettiği görülür. Karakter eylemleri ve duygulanımları üzerinden

gerçekleştirilen yabancılaştırmanın karşısına başka bir karakter ile salt bir özdeşleşme yerleştirmek yerine ruhsal sembolik düzeyde bir özdeşleşmenin yaratılması yabancılaştırmanın geri planda kalmaması içindir. Ayrıca filmde Rick ile yaratılacak salt bir özdeşleşme fikri Louis karakterine ve sorunlu davranışlarına bir tezat üretecektir. Böylelikle yönetmenin Rick karakteri ile doğru olanı gösterme gibi bir görev üstlenmesi de kaçınılmaz olacaktır ki işte bu nedenle Rick karakterinin tasarımının yabancılaştırma stratejisi bağlamında tutarlılığı ortaya çıkar. Filmin asıl amacı izleyiciyi Louis karakterine yabancılaştırma ve olayları bu yabancılaştırma üzerinden eleştirel ve düşünsel bir perspektiften sunarak estetik özneye evrensel değerler dayatmamaktır. Bu noktada başka bir karakterle izleyicinin yaşayacağı salt bir özdeşleşme anlatının iyi ve kötü arasındaki mücadele olarak okunmasına neden olacaktır ve sonuç olarak hem bir ahlaki dayatma hem de bu bağlamda katharsisin yaratımı kaçınılmaz olacaktır.

Sanat eserlerinin korku ve keder yaratan olayların¹⁰ bir taklidini sunduğunu söyleyen Aristoteles, bu duyguların özel bir hoşlanma (estetik haz) olduğunu ve izleyicide korku ve acıma uyandıracağını belirtmektedir. Sanat, düşünür için ahlaki (moral) değerler üretmekte kullanılmalıdır ve bu da katharsisle sağlanabilir. İzleyicide yaratılan katharsis onu korku, keder ve acıma uyandırmak suretiyle arzularından arındırır (Aristoteles 2017: 27-28). Bu bağlamda yukarıda ifade edilen ruhsal sembolik özdeşleşme ile katharsis engellenmek istenmiştir. Nitekim Rick karakteri ile yaratılacak salt bir özdeşleşme sonrasında Rick'in başına gelen keder verici olayların yaratacağı katharsisin izleyici üzerinde oluşturacağı potansiyel olumsuz duygular iyi ve kötü savaşının kazanılamayacağı gibi bir anlam yaratacaktır. Yönetmenin bu yönde geliştirdiği strateji doğrultusunda Rick karakteri ile ruhsal sembolik düzeyde bir duygudaşlık yaratılmış ve katharsis engellenmiştir. Böylelikle yukarıda da belirtildiği üzere filmin amacı etik değer üretmek ve bununla ilgili

¹⁰ Aristoteles bu olayların gösterimini tragedya üzerinden anlatmaktadır.

bir kuvvet uygulamak yerine yeni değerlerin yaratılması adına açık kapılar bırakarak estetik öznelere sorgulama süreçleri başlatmasıdır.

SONUÇ

Yabancılaşma temasını işleyen ve yabancılaşmaya yabancılaştırma üzerine stratejiler geliştiren Night Crewler isimli filmin içeriğinde Brech'in bilimsel saflık olarak tanımladığı kavram, mesel çalışması, tarihselleştirme, epizotik anlatım ve gestus kavramlarının karşılandığı ifade edilebilir.

Filmin içeriği ana karakterin yabancılaşmasını ortaya koymak isterken bunun için karakter özdeşleşmelerinin engellenmesi tasarlanmıştır. Filmde gösterilen tüm olaylar içerik bağlamında karakterlerle salt bir özdeşleşmeyi engellemek için düşünülmüştür. Filmde Rick karakteri ile üretilen ruhsal sembolik özdeşleşme ise ana karakter için üretilen yabancılaştırma etkisini desteklemektedir. Böylelikle filmin ana karakteri dışındaki diğer karakterlerle salt bir özdeşleşme yaratmaması veya özdeşleşmenin ruhsal sembolik düzeyde kalması, tezatlar arası çatışma ile ortaya çıkacak olan katharsisin oluşumu da engellenmiştir. Rick karakterinin tasarımı yukarıda da ifade edildiği üzere salt bir özdeşleşmeyi engelleyecek ve ruhsal sembolik düzeyde kalacak şekildedir. Bu tavır yabancılaşmanın karşısına yabancılaşmamanın konulmadığını ve evrensel etik değerlerin filmde izleyiciye sunulmadığı savını da doğrulamaktadır.

İçeriğin beklenen etkiyi üretebilmesi için biçemle ilgili stratejilere de ihtiyaç duyulmaktadır. İçerikle yaratılmak istenen yabancılaştırma için geliştirilen biçem stratejileri ise başlı başına Night Crewler'ın özgün bir film olduğunun göstergesidir. Filmde ana karakteri yabancılaştırmak üzere gerçekleştirilen görsel düzenlemeler ve belirlenen planlar ile bu planların montajda sıralanışı izleyicinin karakteri yadırgaması üzerine tasarlanmıştır. Bu tasarı ile karakterle özdeşleşme engellenmek istenmiştir. Ana karakterin eylemlerine karakterin duyguları, duygulanım imgeleri ile eşlik ederek estetik öznenin konuya dışarıdan bakması

ve eleştirel bir gözle değerlendirmede bulunması üzerine biçimsel bir kuvvet oluşturulmuştur. Ana karakter Louis Bloom olumsuz eylemler gerçekleştirir ancak sadece bu eylemlerin gösterilmesini yabancılaştırma için yeterli bulmayan yönetmen, bu eylemlerde karakterin yabancılaşmışlığını duyguları üzerinden ifade etmek istemiştir ve eylemlerin gerçekleştiği esnada eylem imgelere duygulanım imgeler eşlik eder.

Yabancılaşmanın gösterilmediği ve yabancılaşmanın bir eleştirisinin geliştirildiği Night Crawler, yabancılaştırma etkisi adına üretilecek stratejiler noktasında özel ve tutarlı bir örnektir. Çalışmada çözümlenen filmdeki yabancılaştırma stratejileri değişkendir ve başka filmlerde potansiyel olarak farklılaşacağı aşikârdır. Potansiyel olarak ortaya çıkacak olan bu farklılaşma ise sinemanın anlatım ve ifade açısından ne kadar güçlü bir araç olduğu bir kez daha ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

- Aristoteles (2017) Poetika: Şiir Sanatı Üzerine, Furkan Akderin (çev), Say Yayınları, İstanbul.
- Barsam R ve Monahan D (2015) Looking at movies, WW Norton & Company, Newyork.
- Bozkurt N (1995) Sanat ve estetik kuramları, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Brecht B (2005) Tiyatro İçin Küçük Organon, Ahmet Cemal (çev), Mitos Boyut Yayınları, İstanbul.
- Callinicos A (2013) Toplum Kuramı, Yasemin Tezgiden(çev), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Can A ve Aytaş M (2017) Varoluşun Trajedyası: "Sen Aydınlatırsın Geceyi" Filminin Göstergibilimsel Analizi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 5, Sayı: 45, Mayıs 2017, 302-312.
- Davies S, Higgins K. M, Hopkins R, Stecker R ve Cooper D E (2009) A Companion To Aesthetics, John Wiley & Sons, Newyork.
- Dellaloğlu B F (2001) Frankfurt Okulu'nda Sanat ve Toplum, Bağlam Yayıncılık, İstanbul.

Del Rio E (2008) Deleuze and the Cinemas of Performance: Powers of Affection, Edinburgh University Press.

Falzon C (2001) Foucault ve Sosyal Diyalog:Parçalanmanın Ötesi, Hüsamettin Arslan (çev), Paradigma yayınları, İstanbul.

Feuerbach L (2008) Hıristiyanlığın Özü, Oğuz Özügül (çev), Say Yayınları, İstanbul.

Giddens A (2013) Sosyoloji, Hüseyin Özel ve Cemal Güzel (çev), Kırmızı Yayınları, İstanbul.

Hartmann N (2010) Ontolojinin Işığında Bilgi, HarunTepe (çev), Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.

Harvey D (2012) Marx'ın Kapital'i İçin Kılavuz, Bülent O Doğan (çev), Metis yayınları, İstanbul.

Harvey D (2015) On Yedi Çelişki ve Kapitalizmin Sonu, Esin Soğancılar (çev), Sel Yayıncılık, İstanbul.

Hayward S (2012) Sinemanın Temel Kavramları, Uğur Kutay ve Metin Çavuş (çev), Es Yayınları, İstanbul.

Hegel G W F (2003) Tarihte Akıl, Önay Sözer (çev), Kabalcı Yayınları, İstanbul.

Honour H ve Fleming J (2016) Dünya Sanat Tarihi, Alfa, İstanbul.

Jay M (2001) Adorno, Ünsal Oskay (çev), Der Yayınevi, İstanbul.

Koca S (2018) Yeni Türk Sinemasında Biçem, Literatürk Yayınları, Konya.

Mannheim K (2003) Essays On The Sociology of Culture, Routledge, London.

Marcause H (1985) Eros ve Uygarlık: Freud Üzerine Felsefi Bir İnceleme, Idea Yayınları, İstanbul.

Marx K (1976) El Yazmaları: Ekonomi, Politik ve Felsefe, K. Somer (çev), Sol Yayınları, İstanbul.

Marx K (2013) Yabancılaşma, Kenan Somer vd. (çev), Sol Yayınları, İstanbul.

Megill A (1998) Aşırılığın Peygamberleri-Nietzsche. Heidegger, Foucault, Derrida, Tuncay Birkan(çev), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.

Mercado G (2013) The Filmmaker's Eye: Learning (And Breaking) The Rules Of Cinematic Composition, Focal Press.

Nutku Ö (2001) Dram Sanatı: Tiyatroya Giriş, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Ollman B (2012) Yabancılaşma Marx'ın Kapitalist Toplumdaki İnsan Anlayışı, Ayşegül Kars (çev), Yordam Kitap, İstanbul.

Parkan M (1983) Brecht Estetiği ve Sinema, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.

Şener S (2006) Dünden Bugüne Tiyatro Düşüncesi, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara.

Swain D (2013) Yabancılaşma: Marx'ın Teorisine Bir Giriş, Hande T. Ubarlı (çev), Durak İstanbul Dizisi, İstanbul.

Swearingen J (2008) Risale-i Pank, Artemis Günebakanlı (çev), Altı kırkbeş Yayınevi, İstanbul.

Timuçin A (2004) Düşünce Tarihi: Gerçekçi Düşüncenin Kaynakları, Bulut Yayınları, İstanbul.

Tunalı İ (1998) Estetik, Remzi Kitap Evi, İstanbul.

Tunalı İ (1983) Estetik Beğeni, Say Yayınları, İstanbul.

Vattimo G (1999) Modernliğin Sonu: Postmodern Kültürde Nihilizm ve Hermenötik, Şehabettin Yalçın (çev), İz Yayıncılık, İstanbul.

Wollen P (2004) Sinemada Göstergeler ve Anlam, Zafer Aracagök ve Bulent Doğan (çev), Metis Yayınları, İstanbul.

Zizek S (2005) Yamuk Bakmak, Tuncay Birkan (çev), MetisYayınları, İstanbul.